

ثبات و پایداری جوامع پیچیده و بزرگ امروزی، به گستردگی و شمول نهادهای مدنی وابسته است. نهادهای مدنی مجرای ارتباط میان دولت و حکومت با توده‌های مردم هستند. این نهادها نقش دوگانه‌ای را در ارتباط میان دو عنصر فوق برعهده دارند. از یک طرف مدافع اقشار و گروه‌های گوناگون اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی در مقابل دولت هستند، و از طرف دیگر مانع شورش‌های کور و غیرمسئولانه توده‌های مردم علیه دولت می‌شوند، و از خلال ایفای همین نقش دوگانه است که نوعی ثبات و پایداری را برای حکومت‌ها فراهم می‌کنند.

رابطه دولت و انجمن‌های صنفی

متأسفانه آنچه که از نقش این نهادها در جوامع پیشرفته در میان حکومت‌کنندگان جهان سوم بیشتر نمود می‌یابد، نقش اولی آنها به عنوان نهادهایی در مقابل قدرت و حکومت است، به همین خاطر، بسیاری از دولت‌هایی که از نظر ساخت سیاسی توسعه نیافته هستند، مانع تشکیل و رشد این نهادها می‌شوند. این امر بدین دلیل رخ می‌دهد که نقش ثانوی این نهادها، یعنی ایفای وظیفه مسئولانه در مقابل دولت هنگامی حس خواهد شد که جامعه دچار بحران جدی شود و رابطه دولت با ملت به‌طور کامل قطع شود، ولی از آنجا که نهادهای مدنی کارآمد امکان به‌وجود آمدن چنین وضعی را نمی‌دهند، لذا کمتر اتفاق می‌افتد که ناظران خارجی به اهمیت این نقش پی‌برند.

بدین لحاظ ساخت‌های سیاسی توسعه نیافته، با تمام توان مانع شکل‌گیری این نهادها می‌شوند، با این هدف که قدرتی مستقل از قدرت، نمود پیدا نکند. و برای توجیه این سیاست، در قالب شعارهای عوام‌فریبانه، خود را مستقیماً به مردم وصل کرده و با دور زدن نخبگان و اهل فکر، سیاست‌های «پوپولیستی» را پیشه می‌کنند. ولی ناکارآمدی این سیاست هنگامی رخ می‌نماید که به هر دلیلی میان حکومت و مردم فاصله‌ها و شکاف‌های عمیقی ایجاد می‌شود و هنگامی که مردم علیه حکومت شورش کردند، دولت و حاکمیت هیچ ابزار کارآمدی غیر از توسل به زور و خشونت و سرکوب برای خلاصی از بحران پیش روی خود نمی‌بینند و توسل به زور و خشونت نیز فاصله را بیشتر و فرآیند فروپاشی را بازگشت ناپذیرتر می‌کند. در چنین شرایطی

انجمن صنفی روزنامه‌نگاران کارکردها و ضرورت‌ها

عباس عبدی

تشکیل انجمن صنفی روزنامه‌نگاران در سال جاری فرصت مناسبی را ایجاد کرد تا به‌صورت عینی‌تری نسبت به ضرورت‌ها و کارکردهای چنین انجمنی بیش از پیش سخن گفته شود. این واقعه، همزمان شد با دوران ریاست جمهوری جناب آقای خاتمی که تشکیل جامعه مدنی یکی از شعارهای اصلی ایشان بود و از آنجا که یکی از ارکان جامعه مدنی، انجمن‌های صنفی و از اهم این انجمن‌ها نیز، انجمن صنفی روزنامه‌نگاران است، بدین‌خاطر بهتر است تصور روشنی از کارکردها و اهداف چنین انجمنی داشته باشیم تا در میانه راه دچار مشکل نشویم.

نزدیک‌ترین افراد و گروه‌ها به حکومت نیز از آن رو برمی‌گردانند. وضعیت رژیم شاه در سال‌های پایانی حکومت آن شاهد بارزی از این واقعیت است، که حتی نزدیکان شاه نیز از او روی برتافتند.

نهادهای مدنی شامل جمعیت‌های متفاوتی است. در رأس همه آنها، احزاب و جمعیت‌های سیاسی و سپس انجمن‌های صنفی ویژه، مثل روزنامه‌نگاران، وکلا، کارگران، پزشکان، صاحبان امتیاز مطبوعات، کارفرمایان صنعتی و سپس انجمن‌های قراردادی دیگر مثل انجمن‌های محیط زیست، زنان، کودکان، حقوق بشر و انجمن‌های علمی و فرهنگی و... قرار دارند. بخش مهم دیگری از نهادهای مدنی شامل روحانیت و حوزه علمیه، دانشگاه و دانشگاهیان می‌شوند. ویژگی اصلی این مجامع، استقلال آنها از قدرت و دولت است.

■ در شرایط کنونی کارکرد

اصلی انجمن کمک به استقلال

مطبوعات خواهد بود، که

همسو با دیدگاه مدیران

مطبوعات نیز می‌باشد. زیرا

بدون چنین استقلالی، تحقق

اقتدار روزنامه‌نگاران در مقابل

مدیران مطبوعات، مفید فایده نیست.

یکی از مهمترین ویژگی‌های جوامع امروزی این است که هر فرد، عضو یک یا چند یک از این انجمن‌ها و تشکیلات است، در مقابل، افراد در ساختاری سیاسی عقب‌مانده به نسبت بسیار کمی در چنین مراکزی عضویت دارند. در این جوامع روابط میان افراد عموماً از خلال گروه‌های اولیه مثل: خانواده، اقوام و موارد مشابه شکل می‌گیرد.

در صورتی که ترتیب گروه‌های مذکور را به لحاظ میزان ارتباط و مواجهه آنها با قدرت قرار دهیم، طبعاً احزاب سیاسی در صف مقدم قرار می‌گیرند، در مرحله بعد انجمن روزنامه‌نگاران و کانون وکلا قرار دارند. علت این رتبه‌بندی نیز روشن است؛ زیرا در جوامعی که قدرت، بلامنازع باشد، اولین خاکریزهای «قانون» و «آزادی» است، دو عنصری که با یکدیگر عجین هستند و یکی به روزنامه‌نگاران و دیگری به وکلا مربوط می‌شود.

از میان کلیه نهادهای فوق در ایران، تنها

نهاد حوزه و روحانیت است که از استحکام و انسجام نسبی برخوردار بوده است و لذا هرگاه شکاف میان مردم و قدرت به حداکثر رسید نهاد روحانیت برای رویارویی با قدرت بیش از بقیه آمادگی داشته است. تحولات سیاسی چند دهه اخیر ایران شاهد گویای این واقعیت است. حتی می‌توان مدعی شد که آثار این واقعیت را در دوم خرداد نیز شاهد بودیم، بدین معنا که روحانیت غیردولتی، تقریباً رأیی برخلاف قدرت داد و تلویحاً یا تصریحاً نیز رأی خود را در همگامی با مردم ابراز داشت.

کارکردهای انجمن صنفی روزنامه‌نگاران

انجمن صنفی روزنامه‌نگاران به عنوان یک نهاد مدنی می‌تواند نقش و کارکردهای مذکور را از خلال موارد زیر به انجام رساند:

۱. تقویت روزنامه‌نگاری و تبدیل آن به صنفی قدرتمند، که از یک طرف سبب اقتدار و نفوذ مطبوعات در جامعه و در مقابل قدرت می‌شود، و از طرف دیگر، استقلال نسبی روزنامه‌نگاران از صاحبان مطبوعات را به ارمغان می‌آورد. استقلال مطبوعات از قدرت و سپس استقلال نسبی روزنامه‌نگاران در مقابل صاحبان امتیاز نشریات، مکمل یکدیگرند و در شرایط کنونی کارکرد اصلی انجمن کمک به استقلال مطبوعات خواهد بود، که همسو با دیدگاه مدیران مطبوعات نیز می‌باشد. زیرا بدون چنین استقلالی، تحقق اقتدار روزنامه‌نگاران در مقابل مدیران مطبوعات، مفید فایده نیست و آب در هاون کوبیدن است.

۲. از آنجا که تقویت مطبوعات جز از خلال اقتدار روزنامه‌نگاران محقق نمی‌شود، بنابراین تشکیل انجمن صنفی مطبوعات در اصل، زمینه‌ساز ایفای نقش و کارکردهای مطبوعات در جامعه خواهد بود که اهم آنها عبارتند از:

الف: نظارت اجتماعی

در جوامع بزرگ امروزی، نظارت اجتماعی با روش‌های گوناگونی محقق می‌شود که مهمترین آنها، وجود رسانه‌های جمعی مستقل است و مطبوعات مستقل و آزاد، رکن رکین نظارت اجتماعی هستند. بدون وجود چنین نهادی امکان نظارت اجتماعی وجود ندارد، و هر نوع نظارتی نیز موقتی است و پس از مدتی افرادی خارج از نظارت اجتماعی خواهیم داشت که این امر زمینه‌ساز تباهی و فساد اجتماعی است.

ب: اجتماعی کردن

رسانه‌های جمعی از جمله مطبوعات، در کنار خانواده و مدرسه از اهم نهادهای اجتماعی‌کننده هستند و هرکدام مکمل یکدیگرند، و فقدان هر یک سبب اختلال در فرآیند اجتماعی شدن فرد می‌شود، این وظیفه فقط از خلال مطبوعات مستقل به نحو مطلوب تحقق یافتنی است.

ج: آگاهی بخشی

آگاهی بخشی نیز قسمت دیگری از کارکرد مطبوعات است که به صورت جریانی مستمر و دایم در جامعه وجود دارد. و هر چه مطبوعات جامعه مستقل از قدرت باشند و

■ در جوامعی که قدرت،

بلامنازع باشد، اولین

خاکریزهای «قانون» و

«آزادی» است، دو عنصری که با

یکدیگر عجین هستند و یکی به

روزنامه‌نگاران و دیگری به

وکلا مربوط می‌شود.

■ انجمن صنفی روزنامه‌نگاران

به عنوان یک نهاد مدنی

می‌تواند روزنامه‌نگاری را

تقویت و آن را به صنفی

قدرتمند تبدیل کند.

آزادی بیشتری در ایجاد رابطه با مردم و جامعه داشته باشند، این نقش را بهتر می‌توانند انجام دهند.

۳. تقویت تشکیلات روزنامه‌نگاران سبب

تقویت امتیازها و بنیان‌های مادی و معنوی این گروه می‌شود و همین امر زمینه‌ساز ورود افراد با صلاحیت‌تر در این حرفه می‌شود که این امر به نوبه خود سبب تأثیرگذاری بیشتر این صنف بر فرایندهای اجتماعی می‌گردد.

تقویت این تشکیلات به ایجاد هویتی جدی و واقعی از حرفه روزنامه‌نگاری منجر می‌شود. این هویت، زمینه‌ساز همبستگی درونی و نیز بروز رفتار مسئولانه‌تر و کارآتر از طرف روزنامه‌نگاران خواهد شد. □